

Metodika pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu

1. Všeobecně

Odchov mladých plemenných býků masných plemen skotu směřuje k tomu, aby do další plemenitby byla vybírána zvířata, která jednak plní veškeré podmínky stanovené příslušnou radou plemenné knihy (dále jen „RPK“) a současně jsou (nebo je oprávněný předpoklad že jsou) ve stanovených parametrech (které stanovuje RPK daného plemene) nad úrovní stávající populace. Odchovem rozumíme definované období života zvířete zpravidla od odstavu do základního výběru do plemenitby. V tomto období je třeba vytvořit podmínky, které umožní co nejobektivnější a komplexní posouzení zvířat před zařazením do plemenitby.

Odchov plemenných býků masných plemen skotu probíhá v České republice dvojím způsobem:

1. na specializovaných testačních zařízeních - odchovných plemenných býků (dále jen „OPB“)
2. v režimu odchovu u chovatele (dále jen „OCH“)

Oba systémy odchovu se principiálně liší zejména podmínkami odchovu. Na OPB se odchovávají zvířata různých majitelů. OPB se řídí jasně definovanými pravidly vyplývající zejména z této metodiky a pokyny a pravidly definovanými RPK, které jsou OPB povinné, jakožto Ministerstvem zemědělství schválená testační zařízení, dodržovat. Kontrola plnění podmínek vyplývá z příslušné legislativy (zejména zákon o šlechtění a plemenitbě v platném znění) a schválených šlechtitelských programů jednotlivých masných plemen (dále jen „ŠP“) vydaných Českým svazem chovatelů masného skotu (dále jen „ČSCHMS“ či „Svaz“).

OPB musí mít zpracován provozní řád v souladu s touto metodikou. Hlavním omezením OCH je, že v režimu OCH je možno odchovávat pouze zvířata jednoho majitele, která se narodila na daném chovu. Z plemenářsko-šlechtitelských důvodů je více než žádoucí vytvářet při OCH skupiny vrstevníků větší než 5 býků.

2. Výběr býků do odchovu a zahájení odchovu

Podmínky, které musí plnit býci, kteří jsou zařazeni do odchovu, stanovují RPK každého plemene. Tyto podmínky jsou před zahájením přípravného období zveřejněny Svazem. Býci se zařazují do odchovu turnusovým způsobem dle níže uvedeného schématu, který vyhlašuje Svaz.

Datum narození býka	Začátek přípravného období na OPB (± 3 dny)	Uzávěrka přihlášek pro OCH (nejpozději)	Začátek testu pro OPB (± 3 dny)	Začátek testu na OCH (± 15 dny)	Konec testu na OPB	Konec odchovu v režimu OCH (± 10 dnů)	Základní výběr na OPB	Základní výběr OCH nebo svod
říjen až prosinec minulého roku	31.8. běžného roku	31.8. běžného roku	30.9. běžného roku	30.9. běžného roku	31.1. následujícího roku	31.1. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu ¹⁾
leden až březen běžného roku	31.10. běžného roku	31.10. běžného roku	30.11. běžného roku	30.11. běžného roku	31.3. následujícího roku	31.3. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu
duben až červen běžného roku	31.12. běžného roku	31.12. běžného roku	31.1. následujícího roku	31.1. následujícího roku	31.5. následujícího roku	31.5. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu
červenec až září běžného roku	30.4. následujícího roku	30.4. následujícího roku	31.5. následujícího roku	31.5. následujícího roku	30.9. následujícího roku	30.9. následujícího roku	nejdříve 20 dnů po skončení testu	nejdéle 45 dnů po skončení odchovu

¹⁾ lze spojit s výběrem býků narozených v termínu leden až březen běžného roku, nutno specifikovat nejpozději do 31.10. běžného roku

Obecně platí, že odchov je na OPB zahájen dnem zahájení přípravného období, u OCH dnem uzávěrky přihlášek pro OCH. Nejpozději ke dni zahájení odchovu musí zvířata plnit všechny podmínky stanovené RPK daného plemene (rozhodnutí o případných výjimkách přísluší RPK). Zejména musí plnit hmotnostní limity (musí mít spočtené přepočtené hmotnosti na 120 a 210 dnů) a musí mít odeslán vzorek pro stanovení původu v akreditované laboratoři. Býci musí mít před zahájením začátku testu zaveden nosní kroužek (OPB), resp. na začátku odchovu (OCH). V režimu OCH je chovateli po zaslání přihlášky k odchovu účtován v souladu se sazebníkem ČSCHMS poplatek za přihlášení býka (býků) do OCH. Ten musí být uhrazen ve splatnosti dané účetním dokladem, v opačném případě ČSCHMS vyškrtne býka z odchovu, resp. neprovede výběr. Přihláška se tedy stává definitivně platnou až úhradou faktury.

3. Odchov na OPB (doporučení pro OCH)

OPB jsou specializovanými testačními zařízeními a jako taková musí plnit níže uvedené podmínky a schémata. RPK mají možnost určit v ŠP v jakých OPB bude testace daného plemene probíhat (článek 27, odst. 1, písm. B) Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2016/1012). Povinnosti OPB jsou specifikovány ale i v ostatních ujednáních této metodiky. Na OPB nemohou být v přípravném období a v období testu ustájeny žádné plemenice. Každá OPB musí mít přiděleno své vlastní číslo hospodářství (stáje) v rámci ústřední evidence a musí plnit níže uvedené minimální podmínky:

- OPB vede evidenci o odchovávaných býcích. Nejpozději v den zahájení přípravného období předloží ČSCHMS seznam býků pro daný test. O všech zjišťovaných údajích během odchovu vede evidenci pro účely vyhodnocení odchovu. Vede evidenci zdravotního stavu býků (léčení, vakcinace atd.) opět pro účely vyhodnocení odchovu.
- Ustájení
  - Býci jsou ustájeni boxově, po maximálně 10 ks ve skupině, minimální plocha na ustájené zvíře je 0,9 m² na 100 kg živé váhy na konci testu. Všechna zvířata musí mít současný neomezený přístup ke krmení – minimální délka krmné hrany na zvíře je 0,75 m. Krmná chodba (pokud je box rozdělen na krmnou chodbu a ležiště) musí mít šířku minimálně 2,1 m.
- Napájení
  - Býci musí mít přístup k nezávadné pitné vodě 24 hodin denně.
- Zdravotní stav, welfare atd.
  - Ve věcech zde neuvedených se OPB musí řídit obecně platnými předpisy.
- Úroveň výživy na OPB

Býci jsou na OPB krmeni na optimální přírůstek, který umožní ideální posouzení růstové schopnosti plemenného zvířete. Konkrétní hodnotu pro jednotlivá plemena stanovují RPK daných plemen. Krmení musí být skupinové. Všechna zvířata v dané skupině (viz pravidla pro sestavování skupin v přípravném období) musí být krmena srovnatelně. Krmná dávka musí být vyvážená, aby zajistila harmonický růst zvířat. Preferuje se TMR případně v kombinaci s individuálními krmnými boxy. OPB je povinna evidovat živinové složení krmné dávky (analýza krmiv a optimalizace) a také všechny typy krmných dávek krmené během testu a to dle ustájených skupin býků. Krmná dávka v přípravném období je typově stejná jako v období testu. Krmná dávka v přípravném období již směřuje k adaptaci zvířat na období testu.
- Hodnocení zkoušky vlastní užitkovosti na OPB

Je prováděno centrálně uznaným chovatelským sdružením (ČSCHMS). Hodnocení všech získaných údajů (typicky růstové schopnosti býků, jejich tělesné rozměry a hodnocení zevnějšku) je zpracováváno matematicko-statistickými metodami a výsledky slouží pro selekci při základních výběrech.

Pobyt zvířat na OPB je rozdělen do několika období:

a) období přípravné

Slouží k adaptaci zvířat na podmínky OPB a současně k provedení nezbytných zoo-veterinárních úkonů (typicky odrohování, zdravotní zkoušky, vakcinace, zavedení kroužku atd.). Trvá minimálně 30 dnů před zahájením testu vlastní užitkovosti. Během přípravného období se zvířata sestaví do skupin s prioritou na svůj věk, hmotnost a plemeno.

b) období testu vlastní užitkovosti

Toto období trvá 120 dnů a zvířata jej absolvují ve stejných skupinách jako v přípravném období. Skupiny, ve kterých býci zahájí test, jsou po celou dobu testu neměnné. Je doporučeno neměnit umístění skupin ve stáji. Ze skupiny je možno vyřadit zvíře před koncem testu pouze z veterinárních důvodů (nutná porážka, úhyn) na základě potvrzení veterináře.

c) období po skončení testu

Slouží pro přípravu zvířat na základní výběr. Zejména jsou zde prováděny zdravotní zkoušky, ošetření paznehtů a zvířata se připravují na předvedení, které spočívá v zajištění spolehlivé a bezpečné ovladatelnosti býka.

4. Zjišťování užitkových vlastností býků během odchovu

Rozsah zjišťování je odlišný na OPB a v režimu OCH:

A. Odchovny plemenných býků

Rozsah a způsob zjišťování užitkových vlastností vyplývají ze ŠP konkrétních plemen, požadavky nad rámec stanovují RPK daných plemen. Majitel býka (nebo OPB v zastoupení) má právo kontroly zjištěných údajů a má právo v odůvodněných případech vznést požadavek na opakované měření nebo vážení.

Aktuální hmotnost přepočtená na body zvážena při začátku testu na OPB slouží k selekci býků. Minimální hodnota je stanovena na 5 bodů (dle přepočtových tabulek jednotlivých plemen), pokud RPK nestanoví jinak.

- Hmotnost je zjišťována vážením bez srážky na nakrmenost s přesností na 1 kg vždy na certifikovaných vahách. Výsledky vážení v průběhu odchovu jsou předávány ČSCHMS provozovateli OPB, který zajistí jejich předání příslušným chovatelům.
  - Na OPB se zvířata váží zpravidla ve stejnou denní dobu, po nakrmení, v těchto termínech
    - Na začátku přípravného období – váží provozovatel OPB v termínu stanoveném Svazem za přítomnosti inspektora Svazu – vlivem přesunu býka na OPB dochází ke stresu, který se projevuje snížením či pozastavením růstu býka, proto se z objektivních důvodů toto vážení nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti.
    - Na začátku testu – váží se 2x ve dvou po sobě jdoucích dnech, poprvé provozovatel OPB, podruhé inspektor Svazu. Vypočítává se průměr hmotnosti pro začátek testačního období (Pokud je zjištěný rozdíl větší jak 10 kg, je ihned provedeno další kontrolní převážení zvířete a tato hmotnost je směrodatná.). Ani toto vážení se nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti.
    - Pravidelné měsíční vážení se provádí v průběhu testu v intervalu 20-40 dnů mezi váženími. Vážení provádí inspektor Svazu.
    - Na konci testu vlastní užitkovosti - váží se 2x ve dvou po sobě jdoucích dnech, poprvé provozovatel OPB, podruhé inspektor Svazu. Vypočítává se průměr hmotnosti pro konec testačního období (Pokud je zjištěný rozdíl větší jak 10 kg, je ihned provedeno další kontrolní převážení zvířete a tato hmotnost je směrodatná.). Toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru.
- Tělesné rozměry jsou zjišťovány měřením v rozsahu, který stanoví RPK daného plemene. K měření se používají certifikovaná měřidla nebo vědecky uznané metody (ultrazvuk. scanner atd.). Výsledky měření v průběhu odchovu jsou předávány ČSCHMS provozovateli OPB, který zajistí jejich předání příslušným chovatelům.
  - Na OPB se zjišťuje měřením výška v kříži minimálně v den zahájení testu a v den konce testu. Měření provádí inspektor Svazu. Výška na konci testu je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru. Je doporučeno měřit zvířata při každém vážení.
  - Obvod šourku zjišťuje majitel OPB po skončení testu a bez zbytečného prodlení jej hlásí Svazu,
- Hodnocení exteriéru se provádí u ZV. Rozsah a způsob hodnocení je dán „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“, detaily stanovuje RPK pro dané plemeno po dohodě s ČSCHMS. U ukazatelů, které je možno zjišťovat objektivně (např. měřením) se doporučuje tak učinit.

B. Odchov u chovatele

- V režimu OCH se zvířata váží na začátku a na konci odchovu. Vážení provádí inspektor. Toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru.
- Aktuální hmotnost přepočtená na body zvážena při začátku odchovu u chovatele slouží k selekci býků. Minimální doporučená hodnota je 5 bodů, pokud RPK neurčí jinak.
- V režimu OCH se zvířata měří v kříži v den konce odchovu. Výška je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru.
- Obvod šourku zjišťuje majitel býka po skončení testu a bez zbytečného prodlení jej hlásí ČSCHMS.

5. Základní výběry plemenných býků (dále jen „ZV“)

Účelem ZV je posouzení vhodnosti býka k působení v plemenitbě. Posuzují se všechny informace, které jsou o zvířeti k dispozici. V souladu s „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“ se popisuje a hodnotí exteriér (případně exteriérové vady), dále ovladatelnost býka a nesoulad se standardem definovaný v ŠP daného plemene. Výsledkem ZV je bodové hodnocení býka pro exteriér a výsledek výběru (vybrán pro přirozenou plemenitbu, vybrán pro přirozenou plemenitbu a inseminaci, nevybrán pro plemenitbu). O základním výběru se provede zápis ve formě výběrového protokolu, který je veřejným dokumentem (je zveřejněn na webových stránkách Svazu). Výběrový protokol obsahuje kromě údajů definovaných legislativou (vyhláška č. 448/2006 v platném znění) hodnocení exteriéru ve všech popisovaných znacích, záznam o exteriérových vadách a statní registr přidělený býkovi (pokud je v době tvorby výběrového protokolu znám).

Základní výběr je vždy veřejný a jeho termín a místo musí být zveřejněn v dostatečném předstihu Svazem. K základnímu výběru Svaz vyhotovuje katalog býků, který je také veřejným dokumentem a je v předstihu publikován na webových stránkách ČSCHMS.

Základní výběr provádí:

1. **na OPB:** proškolený a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilý bonitér (hodnotitel) či maximálně pětičlenná skupina proškolených hodnotitelů (komise) určený/určená příslušnou RPK po dohodě s ČSCHMS s tím, že většinové složení komise musí být z řad profesionálních pracovníků ČSCHMS (inspektorů). Při komisionálním posuzování je počet členů výběrové komise vždy lichý (3 nebo 5). Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.
2. **u OCH:** přednostně místně příslušný inspektor ČSCHMS + ev. proškolený a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilý bonitér (hodnotitel) z řad chovatelů delegovaný RPK daného plemene. Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

Proti výsledku základního výběru se může majitel býka odvolat v souladu s pravidly definovanými s „Reklamačním řádu pro základní výběry plemenných býků“, který je nedílnou součástí katalogů býků vypracovaných k základním výběrům.

Organizátor základního výběru odpovídá za řádné organizační zajištění základního výběru.

Formy základního výběru:

- Základní výběr na OPB – standartní forma výběru, který organizuje OPB
- Svod – varianta základního výběru pro býky odchované v režimu OCH. Každý svod musí mít znám svého organizátora, který za něj plně odpovídá po stránce organizačního zabezpečení (veterinární zajištění, ustájovací kapacity atd.). Svod je třeba nahlásit Svazu nejpozději v termínu uzávěrky přihlášek (viz tabulka výše) s tím, že chovatelé se mohou přihlásit na konkrétní svod nejpozději do jednoho měsíce od zaslání přihlášky k odchovu.
Pozn. Podrobnější schéma a podmínky svodů bude řešit samostatný dokument.
- Základní výběr u chovatele – organizátorem je chovatel, který odchovává zvířata v režimu OCH

Termíny základních výběrů:

- Základní výběry probíhají v následujícím pořadí:
  - ZV na OPB – v termínech stanovených Svazem po dohodě s OPB
  - ZV formou svodu – v termínech stanovených Svazem po dohodě s organizátorem svodu
  - ZV u chovatelů v režimu OCH – v termínech stanovených Svazem po dohodě s RPK
- Základní výběry v režimu OCH mohou probíhat souběžně na více místech, pokud RPK příslušného plemene zajistí organizačně obsazení kvalifikovanými bonitéry nebo komisemi

Selekční kritéria pro výběr býků do plemenitby na ZV stanovují RPK jednotlivých plemen. RPK odpovídají za objektivitu, opakovatelnost a srovnatelnost hodnocení býků při ZV.

Hlavní selekční kritéria pro výběr do plemenitby:

Hlavním selekčním kritériem je pouze lineární hodnocení při základním výběru.

Důvody vyřazení před základním výběrem:

- nesplnění minimálního požadavku na hmotnost v 365 dnech dle parametrů daného plemene
- hodnocení tělesného rámce ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene na konci testu nebo na konci odchovu
- bodové hodnocení za aktuální hmotnost na konci testu (odchovu) min 4 body dle parametrů daného plemene
- na základě rozhodnutí majitele býka o jeho vyřazení (temperament, exteriér – nutno specifikovat)
- zdravotní důvody (displazie varlat, úraz, apod.)

Důvody vyřazení při základním výběru (případné zpřísnění je na rozhodnutí RPK):

- hodnocení délky těla ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení ukazatelů kapacity těla ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení ukazatelů osvalení ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- hodnocení užitkové typu ve výši 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene
- závažné vady exteriéru při základním výběru
- nepředvedení býka k základnímu výběru na ohlávce nebo na vodící tyči
- neodpovídající funkčnost končetin při základním výběru
- zdravotní důvody (displazie varlat, apod.)

Schváleno Grémiem předsedů Rad plemenných knih dne 24.7.2019.

Tato metodika vstupuje v platnost dne 1.10.2019 a plně nahrazuje „Metodiku pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu na odchovných plemenných býků (OPB)“.